

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۵
فصل اول: مفهوم، پیشینه و اشکال سقط جنین در ایران و سایر کشورها	
مبحث اول: مفهوم شناسی.....	۱۷
گفتار اول: مفهوم جنین.....	۱۷
بند الف) مفهوم جنین در لغت.....	۱۷
بند ب) مفهوم جنین در اصطلاح.....	۱۸
۱. مفهوم جنین در فقه امامیه.....	۱۸
۲. مفهوم جنین در حقوق.....	۱۹
۳. مفهوم جنین در پزشکی.....	۲۰
گفتار دوم: مفهوم ولوج روح.....	۲۰
بند الف) مفهوم ولوج روح در لغت.....	۲۰
بند ب) مفهوم ولوج روح در اصطلاح.....	۲۱
۱. مفهوم ولوج روح در فقه امامیه.....	۲۱
۲. مفهوم ولوج روح در حقوق.....	۲۳
۳. مفهوم ولوج روح در پزشکی.....	۲۳
گفتار سوم: مفهوم سقط جنین.....	۲۳
بند الف) مفهوم سقط جنین در لغت.....	۲۳
بند ب) مفهوم سقط جنین در اصطلاح.....	۲۳
۱. مفهوم سقط جنین در فقه امامیه.....	۲۴
۲. مفهوم سقط جنین در پزشکی.....	۲۴
۳. مفهوم سقط جنین در حقوق.....	۲۵
مبحث دوم: پیشینه ی سقط جنین در ایران و سایر کشورها.....	۲۶
گفتار اول، پیشینه ی سقط جنین عمدی در ایران.....	۲۶

- بند الف) پیش از انقلاب اسلامی ۲۶
- بند ب) پس از انقلاب اسلامی ۲۷
- گفتار دوم: پیشینه ی سقط جنین در کشورهای غیر اسلامی ۲۹
- بند الف) آمریکا ۲۹
۱. قبل از سال ۱۹۷۳ ۲۹
۲. بعد از سال ۱۹۷۳ ۳۰
- بند ب) انگلیس ۳۱
- بند ج) فرانسه ۳۳
۱. سقط جنین در قانون مجازات قدیم فرانسه ۳۳
۲. سقط جنین در قانون مجازات جدید فرانسه ۳۴
- بند د) ایتالیا ۳۵
۱. قبل از سال ۱۹۷۸ ۳۵
۲. بعد از سال ۱۹۷۸ ۳۶
- گفتار سوم: پیشینه سقط جنین در کشورهای اسلامی ۳۷
- بند الف) مصر ۳۷
- بند ب) لبنان ۳۷
- ج) سوریه ۳۸
- د) عراق ۳۹

فصل دوم: مراحل تکامل جنین، اشکال، مجازات و ارکان تشکیل دهنده سقط جنین عمدی

در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

- مبحث اول: مراحل تکامل جنین، اشکال و انواع مجازات سقط جنین عمدی ۴۱
- گفتار اول: مراحل تکامل جنین ۴۱
- بند الف) نطفه ۴۲
- بند ب) علقه ۴۲
- بند ج) مضغه ۴۳
- بند د) عظام ۴۳
- بند هـ) لحم ۴۴
- بند و) تام الخلقه ۴۴
- گفتار دوم: اشکال سقط جنین در حقوق ایران ۴۵

۴۵ بند الف) سقط جنین عمدی
۴۶ ۱. شروع به جرم سقط جنین
۴۷ ۲. جرم محال سقط جنین عمدی
۴۸ ۳. جرم عقیم سقط جنین عمدی
۴۸ بند ب) سقط جنین شبه عمدی
۴۹ بند ج) سقط جنین خطایی محض
۴۹ بند د) سقط جنین غیر عمدی ناشی از تخلف در امر رانندگی
۵۱ بند هـ) سقط جنین درمانی
۵۲ گفتار سوم: انواع مجازات سقط جنین عمدی
۵۲ بند الف) سقط جنین مستوجب پرداخت دیه
۵۴ بند ب) سقط جنین موجب تعزیر
۵۵ بند ج) سقط جنین مستوجب قصاص
۵۶ ۱. برداشت اول
۵۶ ۲. برداشت دوم
۵۸ مبحث دوم: ارکان تشکیل دهنده سقط جنین عمدی دارای روح
۵۸ گفتار اول: عنصر قانونی جرم سقط جنین عمدی دارای روح
۵۸ بند الف) قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴
۵۹ بند ب) قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲ هـ.ش
۶۱ بند ج) قانون تعزیرات مصوب ۱۳۶۲
۶۱ بند د) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰
۶۳ بند هـ) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
۶۳ گفتار دوم: عنصر مادی سقط جنین عمدی دارای روح
۶۳ بند الف) سقط جنین عمدی بالمباشرت
۶۴ ۱. مباشرت خود زن حامله
۶۵ ۲. مباشرت طبیب یا قابله
۶۵ ۳. مباشرت اشخاص دیگر
۶۶ بند ب) سقط جنین عمدی بالتسبیب
۶۷ بند ج) سقط جنین عمدی بالمعاونت
۶۸ گفتار سوم: عنصر روانی سقط جنین عمدی دارای روح
۶۸ بند الف) قصد مجرمانه یا سوء نیت

- بند ب) علم به وجود جنین ۶۸
 بند ج) اراده اسقاط جنین: ۶۹
 بند د) انگیزه شرافتمندانه ۶۹

فصل سوم: امکان قصاص در سقط جنین عمدی در قانون مجازات اسلامی، فقه امامیه و

فقه عامه

مبحث اول: امکان قصاص در سقط جنین عمدی دارای روح در قانون مجازات اسلامی مصوب

- ۱۳۹۲ ۷۱
 گفتار اول: ثبوت قصاص در سقط جنین عمدی ۷۱
 بند الف) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۲: ۷۲
 بند ب) قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰ ۷۲
 گفتار دوم: عدم ثبوت قصاص در سقط جنین عمدی ۷۶
 بند الف) قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴ ۷۶
 بند ب) قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۵۲ ۷۶
 بند ج) قانون مجازات ۱۳۹۲ ۷۸
 گفتار سوم: مواضع قانونگذار در مورد حذف قصاص از جمع مجازات‌های سقط جنین عمدی
 ۷۸
 بند الف) سیاست کیفر زدایی ۷۸
 بند ب) انطباق با فقه امامیه ۸۰
 بند ج) کاهش موارد مجازات‌های سالب حیات ۸۱
 مبحث دوم: امکان قصاص در سقط جنین عمدی دارای روح در فقه امامیه و عامه ۸۳
 گفتار اول: امکان قصاص در سقط جنین عمدی در فقه امامیه ۸۳
 بند الف) دلایل ثبوت قصاص در سقط جنین عمدی دارای روح در فقه امامیه ۸۴
 ۱. دلیل اول ۸۴
 ۲. دلیل دوم ۸۷
 ۳. دلیل سوم ۸۸
 بند ب) دلیل عدم ثبوت قصاص در سقط جنین عمدی دارای روح در فقه امامیه ۸۹
 گفتار دوم: نظرات و مستندات فقهای امامیه در سقط جنین عمدی دارای روح ۹۱
 بند الف) اسقاط جنین هنگام تهدید جان مادر و جنین ۹۱
 بند ب) اسقاط جنین نامشروع ۹۲

بند ج) اسقاط جنین به دلیل ناقص الخلقه بودن جنین.....	۹۴
بند د) اسقاط جنین در صورت ضرورت و عسر و حرج.....	۹۵
گفتار سوم: اسقاط عمدی جنین پیش از دمیده شدن روح در فقه عامه.....	۹۶
بند الف) سقط جنین در مذاهب مختلف.....	۹۶
۱. مذهب حنفی.....	۹۶
۲. مذهب حنبلی.....	۹۷
۴. مذهب مالکی.....	۹۸
بند ب) دلایل ثبوت قصاص در سقط جنین عمدی دارای روح در فقه عامه.....	۹۸
۱. دلیل اول.....	۹۸
۲. دلیل دوّم.....	۹۹
بند ج) دلایل عدم ثبوت قصاص در سقط جنین عمدی دارای روح در فقه عامه.....	۱۰۰
۱) دلیل اوّل.....	۱۰۱
۲) دلیل دوّم.....	۱۰۲
۳) دلیل سوّم.....	۱۰۳
نتیجه گیری.....	۱۰۷
منابع و مأخذ.....	۱۱۱

avabook.com

مقدمه

سقط جنین عمدی نزد همه ملل امری ناپسند و زشت می‌باشد. شاهد زشت و قبیح بودن آن این است که حتی مرتکبین آن سعی می‌کنند آن را پوشیده نگه دارند تا نزد دیگران فاش نشود. در حقوق همه کشورها نیز سقط جنین جرم است و جز در شرایط استثنائی و دشوار جایز نیست.

پیش از انقلاب اسلامی به تقلید از حقوق فرانسه و دیگر کشورهای اروپایی و براساس ماده ۱۸۲ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴ برای زنی که اقدام به سقط جنین خود کرده بود، یک تا سه سال حبس در نظر گرفته می‌شد. هم اکنون نیز در اکثر کشورهای جهان برای مادری که اقدام به سقط نموده مجازات حبس در نظر گرفته می‌شود. قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۷۰، در کتاب پنجم خود تحت عنوان تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده به موضوع سقط جنین پرداخته بود. براساس ماده ۶۲۲ قانون مزبور، «...هرکس عالماً و عامداً به واسطه ضرب یا اذیت و آزار زن حامله موجب سقط جنین وی گردد، علاوه بر پرداخت دیه یا قصاص بر حسب مورد، به حبس از یک سال تا سه سال محکوم خواهد شد»

البته دیدگاه حقوقدانان در مورد بحث قصاص متفاوت بود و در قانون مجازات سال ۱۳۹۲ در ماده ۳۰۶ قانون جدید مقرر داشته: «سقط جنین عمدی حتی پس از دمیده شدن روح در آن، قصاص ندارد و محکوم به پرداخت دیه است و در صورتی که بدون مجوز قانونی باشد، طبق مقررات تعزیر می‌شود». این در حالی است از منظر فقهای امامیه که مخالف سقط جنین هستند، جنین موجود محترمی است و برای بذری که انسان از آن پدید می‌آید پیش از آنکه در رحم زن افکنده شود، عوض مالی (ارش) معین کرده است و سقط آن را به جز مواردی که به عنوان ثانوی، سقط آن را مجاز شناخته شده است، در هر مرحله‌ای که باشد، به استناد کتاب، سنت، عقل و اجماع حرام و نامشروع است. در مرحله اول و قبل از دمیده شدن روح، سقط جنین به دلیل اینکه دارای حیات نباتی است و انسان بالفعل نیست، قتل نفس محسوب نمی‌شود. ولی در مرحله دوم؛ جنین، انسانی همانند سایر انسان‌هاست و قتل آن حرام است.

مسأله سقط جنین همواره نزد دانشمندان حقوق جزا به عنوان یکی از موضوع‌های اساسی حقوق کیفری مطرح بوده و از جمله مسائلی است که محصول تحولات علمی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است و ارتباط تنگاتنگی با حقوق بشر، حقوق آزادی زنان، منافع دولت‌ها و مصالح جامع بشری دارد. از منظر حقوق اسلامی، حفظ جان کودک جنینی مانند حفظ جان سایر افراد لازم و واجب است و قتل کودک جنینی جز در موارد استثنائی ممنوع و حرام می‌باشد. در حقوق اسلام، برای متعرضین و پایمال کنندگان حق حیات کودک جنینی مجازات سنگینی پیش بینی و تدوین شده است و لذا همواره این سوال مطرح بود که آیا سقط جنین ممنوع است یا مجاز؟ در این نوشتار ضمن بررسی مواضع قانونگذار در قوانین جزایی سال ۱۳۰۴ تا ۱۳۹۲ نسبت به مسئله سقط جنین عمدی دارای روح، به بررسی فقهی و حقوقی اش نیز پرداخته خواهد شد.

avabook.com

فصل اول:

مفهوم، پیشینه و اشکال سقط جنین در ایران و سایر کشورها

مبحث اول: مفهوم شناسی

قطعاً برای فهم هر موضوعی لازم است ابتدا با اصطلاحات و واژگان اصلی آن موضوع آشنا شد و هر یک از آن واژه‌ها را از نظر علوم مرتبط با بحث که در نتیجه تحقیق دخیل هستند شناخت که در این مبحث در قالب سه گفتار هر یک از این اصطلاحات را از جنبه اصطلاحی و نیز از نظر سه علم فقه، حقوق و پزشکی مورد بررسی قرار می‌دهیم.

گفتار اول: مفهوم جنین

جنین واژه‌ای است که در ابتدا به نظر بسیار بدیهی و آشکار می‌آید. چرا که هر یک از ما به وفور این واژه‌ها را شنیده‌ایم اما با نگاهی گذرا به مفهوم این واژه و مشاهده اختلاف نظرات پیرامون آن مشخص می‌گردد که فهم این واژه نیز نیاز به کنکاش دقیق علمی دارد.

بند الف) مفهوم جنین در لغت

جنین از نظر لغوی به هر چیز پوشیده و مستور و به بچه تا زمانی که در شکم مادر است اطلاق می‌شود.^۱ از نظر دهخدا جنین به هر چیز پوشیده از جمله بچه که در شکم مادر باشد و حتی

۱. عمید، حسن، (۱۳۸۹). فرهنگ فارسی عمید، ویراستار: عزیزالله علیزاده، چاپ اول، راه رشد، تهران.. ص ۴۱۱.

مرده در گور اطلاق می‌گردد^۱ و در فرهنگ معین به هر چیز پوشیده، موجودی که هنوز در رحم مادر به رشد خود ادامه می‌دهد اشاره شده است.^۲ جنین بر وزن فعیل (اسم مفعول)، به هر چیزی که پوشیده و مستور باشد، اطلاق می‌گردد. به همین اعتبار به باغ پر درخت، از آن جهت که درختان میوه روی زمین را می‌پوشانند به ترتیب جنّه و جنین گفته می‌شود. همچنین «قلب» را که میان بدن پوشیده شده باشد.^۳ یکی از دانشمندان مصری در این باره می‌گوید: «جنّان» و دیوانه را که عقل او پوشیده شده است، «جنّه» نامیده‌اند. «جنّه» نیز به پرده، سپر و هر سلاحی که انسان را پوشانده و نگهداری کند، اطلاق شده است.^۴

بالاخره محصول حاملگی را که مبدأ آن ابتدای آبستنی و انتهای آن لحظه‌ی ماقبل ولادت است، به دلیل اینکه به وسیله‌ی زهدان مادر پوشیده شده است، «جنین» نامیده‌اند. در قرآن مجید نیز در مورد این پوشش آیاتی وارد شده است: «لخقلکم فی بطون امهاتکم»^۵، شما را در شکم‌های مادرانتان آفریدیم و «اذ اتم اجنه فی بطون امهاتکم»^۶، آنگاه که شما در شکم‌های مادرانتان جنین بودید بنابراین واژه‌ی جنین که جمع «اجنه» و «اجنن» است، به طور کلی به بچه تا زمانی که در شکم مادر است و زاییده نشده و هر چیز پوشیده اطلاق می‌شود.^۷

بند ب) مفهوم جنین در اصطلاح

۱. مفهوم جنین در فقه امامیه

در لسان فقهای امامیه مبحث خاصی به جنین و احکامش اختصاص نیافته و بر همین اساس، فقها به ندرت تعریفی از جنین ارائه نموده‌اند و معمولاً در بحث دیه جنین به ذکر مراحل مختلف جنین و میزان مجازات آن بسنده نموده‌اند و فقط برای مثال، شهید ثانی با ارائه تعریفی کلی از جنین می‌گوید: «الجنین هو الجمل فی بطن امّه و سمّی به لاستتاره فیه، من الاجتنان و

۱. دهخدا، علی‌اکبر، (۱۳۹۰). لغت‌نامه، چاپ اول از دوره جدید، دانشگاه تهران، ج ۵، ص ۶۹۲۴.

۲. معین، محمد، (۱۳۸۶). فرهنگ فارسی، چاپ دوم، تهران، ثامن، ج ۱، صص ۹۰۴ - ۹۰۳.

۳. عمید، حسن، پیشین، ص ۴۱۱.

۴. خلیلی، جرّ، (۱۳۷۶). فرهنگ عربی-فارسی لاروسی، ترجمه سیدحمید طیبیان، انتشارات امیرکبیر، چاپ اول، ج ۱، ص ۷۷۲.

۵. سوره زمر، آیه (۶)

۶. سوره نجم، آیه (۳۲)

۷. سیاح، احمد، (۱۳۷۸). فرهنگ تجمیع نوین (عربی به فارسی) انتشارات اسلام، چاپ دوم، ج ۱، ص ۲۸۶.

هوالمستر فهو بمعنی المفعول»؛ «جنین همان حمل در شکم مادر است که به خاطر استتار و پوشیده بودن آن در شکم مادر، به این نام خوانده می‌شود. این واژه از ریشه‌ی «اجتنان» به معنای پوشش و فعلیل به معنای مفعول است.»^۱ و این همان معنای لغوی جنین است.

۲. مفهوم جنین در حقوق

از آنجا که مبنای حقوق ایران، فقه امامیه است، در مجموعه قوانین ایران نیز تعریف خاصی از جنین ارائه نمی‌شود و فقط در موارد مربوط به جنین، شروط خاصی برای تمتع جنین از حقوقی چون ارث، وصیت، هبه و... بر می‌شمرد و یا در قانون مجازات در باب دیه سقط جنین، دیه شش گانه ای را در مقابل جرم سقط جنین بیان می‌دارد. البته بر اساس ماده ۹۵۷ قانون مدنی، می‌توان به تعریفی که در مورد نظر قانون گذار بوده است، پی برد. این تعریف می‌تواند به این نحو باشد:

«جنین همان نطفه استقرار یافته در رحم مادر است که آغاز زندگی‌اش همان زمان استقرار یافتنش است و پایان جنین بودنش، ورود به مرحله جدید یعنی اطلاق طفل بر آن لحظه قبل از ولادت است.»

اما این تعریف با وجود ماده ۸۷۵ قانون مدنی^۲ قابل خدشه است؛ زیرا با توجه به این ماده، که یکی از شروط ارث بردن حمل را منعقد بودن نطفه را هنگام موت مورث می‌داند، باید آغاز مرحله جنینی را انعقاد نطفه بیان داشت، همچنان که در کلام دکتر سید حسن امامی چنین آمده است: حمل زمانی گفته می‌شود که منی وارد رحم زن می‌شود و بین تخم ذکور و تخمک اناث، امتزاج حاصل گردد که آن را لقاح نیز می‌گویند. لقاح بلافاصله پس از ورود منی در رحم حاصل نمی‌شود، بلکه مدتی لازم است تا امتزاج به وجود آید و گاه اتفاق می‌افتد که تا حدود مدت دو ساعت پس از نزدیکی انجام می‌گیرد.

۱. عاملی، شهیدثانی، زین الدین بن علی، (۱۴۱۰ هـ. ق). الروضه البهیه فی الشرح اللعمه الدمشقیه، الطبعة الاولى، کتابفروشی قم، جلد ۱۰، ص ۲۸۹.

۲. ماده ۸۷۵ قانون مدنی: «شروط وراثت زنده بودن در حین فوت مورث است و اگر حملی باشد در صورتی ارث می‌برد که نطفه او حین الموت منعقد شده و زنده هم متولد شود»

در بیان صریح تری در کتاب مبسوط در ترمینولوژی حقوق گفته شده است: آغاز حمل از زمان انعقاد نطفه و پایان آن لحظه‌ی قبل از ولادت است.^۱

۳. مفهوم جنین در پزشکی

در پزشکی اغلب پزشکان تنها به مرحله‌ای از رشد و تکامل جنین، عنوان جنین را اطلاق کرده‌اند که بنا بر تفاوت تقسیم‌بندی آنها مرحله دوم یا سوم خواهد بود. برخی تحت تاثیر جنین‌شناسی لانگمن به بررسی مراحل رشد جنین پرداخته‌اند مرحله دوم یعنی مرحله بعد از رویان را جنین دانسته‌اند و در تعریف آن گفته‌اند: «دوره‌ای از تکامل انسان در رحم مادر، بعد از پایان ماده دوم آبستنی یعنی از پایان هشت هفته اول آبستنی است.»^۲ طبق تقسیم‌بندی جنین‌شناسی ویلیامز روند نمو در مرحله جنینی که از پایان هفته هشتم آغاز می‌گردد، سومین مرحله رشد جنین است و شامل رشد و تکامل ساختمان‌هایی است که در دوران رویانی تشکیل شده‌اند.^۳

گفتار دوم: مفهوم ولوج روح

تردیدی نیست که در مرحله از سیر تکوین انسان، پیوندی میان روح و جسم برقرار می‌شود. آغاز این ارتباط که در قرآن کریم و به طبع آن در فقه و حقوق اسلامی از آن به (ولوج روح) تعبیر می‌شود، از نظر برخی در حرمت یا جواز سقط جنین موثر است. در این میان این بحث مد نظر است که در ولوج روح از نظر پزشکی به چه معناست آیا از نظر پزشکی می‌توان برای آ زمان خاصی را در نظر گرفت.

بند الف) مفهوم ولوج روح در لغت

از نظر دهخدا ولوج به معنی درآمدن، به جایی در شدن است و معین آن را درآمدن، داخل شدن و دخول معنا کرده است.^۱

۱. جعفری لنگرودی، (۱۳۸۳). محمدجعفر، حقوق خانواده، چاپ ششم، گنج دانش، تهران، ج ۲، ص ۶۴.
 ۲. رجحان، محمد صادق، (۱۳۷۶). جنین‌شناسی کامل پزشکی، چاپ اول، انتشارات سماط، تهران، ص ۴.
 ۳. کانینگهم، لونر، هوث، گیلسترپ، وستروم، (۱۳۸۴). بارداری و زایمان ویلیامز، ترجمه قاضی جهانی، بهرام، ویراست ۲۲، تهران، گلبان، ج ۱، ص ۱۱۰